

اولین‌ها در دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی)

تألیف: حسن اشرفی‌ریزی

دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تهران

- ۱- اولین مصنوع دست بشر که می‌توان آن را خط به حساب آورد (البته با کمی تسامح) عبارت است از نقش‌هایی که بر روی دیواره‌های غارهای شمال اسپانیا و فرانسه در حدود ۲۰ هزار سال پیش کنده‌کاری شده است و در حال حاضر نیز وجود دارد (۲: ص ۲۳).
- ۲- اولین مصنوعی که به طور دقیق می‌توان آن را خط به حساب آورد حدود ۵۵۰۰ سال پیش در ناحیه «مزوپتامیا» (بین‌النهرین) یافت شده است (۲: ص ۲۴).
- ۳- در واقع اولین تمدنی که در اثر وفور محصولات کشاورزی تا حدودی فرصت بیشتری در اختیار انسان قرار داد، زمینه اختراع خط را ایجاد کرد. این منطقه و تمدن مستقر در آن بین‌النهرین (عراق کنونی) بود که به دلیل وفور محصولات کشاورزی بستر تمدن‌های بزرگ و اختراع خط گردید (۲: ص ۲۴).
- ۴- اولین خط سومری مربوط به ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح است و تاکنون کاملاً کشف رمز نشده است. این خط که از نوع تصویرنگاری است نوع اولیه و بدوی نظام نوشتاری محسوب می‌شود (۲: ص ۲۴).
- ۵- آکدی‌ها (بابلی‌ها و آشوری‌ها) اولین قومی هستند که خط میخی را حدود ۲۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح توسعه و رواج دادند (۲: ص ۲۶).
- ۶- اولین خطوط چینی حدود ۱۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح به وجود آمد و نسبت به
- خطوط شرق از قدمت کمتری برخوردار است اشکال این خطوط کاملاً متفاوت از خط چینی کنونی است (۲: ص ۲۸).
- ۷- دریانوردان و تاجران بزرگ آن زمان اولین کسانی بوده‌اند که نظام الفبایی را به دیگر نقاط جهان منتقل کردند (۲: ص ۳۱).
- ۸- اولین نظام الفبایی که بدون شک می‌توان آن را اولین نظام الفبایی کامل در تاریخ بشر ذکر کرد، نظام الفبایی یونانی‌ها است. بدین معنا که این نظام هر واج را با یک حرف ارائه می‌کرد (۲: ص ۲۴).
- ۹- سنگ اولین ماده‌ای بود که بشر برای ضبط نوشته‌های خود به کار برد (۲: ص ۳۴).
- ۱۰- اولین بار آقای «هنری راولینسون» که زیسانشناس ارتش انگلیس بود در اوایل قرن نوزدهم میلادی موفق به کشف سنگ نبشته بیستون شد (۲: ص ۳۴).
- ۱۱- اولین فلزاتی که از آنها برای ضبط نوشته‌ها استفاده شد عبارت بودند از مس، مفرغ، نقره و طلا. مطالب مهم و ارزنده را روی الواح زرین و سیمین نقر می‌کردند و مطالب معمولی را بر روی الواح مسی و مفرغی (۲: ص ۳۵).
- ۱۲- اولین بار شهر پرگامون از «پارشن» و «ولوم» برای نوشتن استفاده کرد (۲: ص ۴۱).
- ۱۳- اولین کتاب پوستی یا کدکس موجود مربوط به قرن چهارم میلادی است که نام آن «کدکس واتیکانوس» است (۲: ص ۴۲).
- ۱۴- اولین کاغذ در اروپا در شهر «ژانیوا»
- واقع در استان «والنسیا» اسپانیا در سال ۱۱۵۱ میلادی تولید شد (۲: ص ۴۵).
- ۱۵- برای اولین بار در یکی از شهرهای نزدیک مکزیکوسیستی فعلی کاغذ برای اولین بار در قاره آمریکا تولید شد (۲: ص ۴۵).
- ۱۶- اولین ماشین کاغذسازی را در سال ۱۷۹۸ میلادی یک فرانسوی بنام نیکولا لویی رو بر (Nicola-Louis Robert) اختراع کرد (۲: ص ۴۵).
- ۱۷- اولین سندی که از کاغذ فرعونی در ایران موجود است، نوشته‌ای است به زبان عربی که حدود سال‌های ۱۸۰-۲۰۰ هجری نگاشته شده است (۲: ص ۴۶).
- ۱۸- اولین تحول و انقلاب فرهنگی در تاریخ بشر، اختراع خط بوده است و دومین آنها اختراع چاپ است (۲: ص ۴۷).
- ۱۹- حروف چاپی اولین بار در سال ۱۰۳۸ هق از اروپا وارد ایران شد (۲: ص ۴۹).
- ۲۰- اولین کتاب زبان فارسی که به عربی نوشته شد الانبیه محسن حقایق الادویه تألیف ابومنصور هروی به خط اسدی توسی شاعر است که به سال ۴۷۷ هق کتابت کرده است (۲: ص ۵۵).
- ۲۱- اولین بار کتاب قابل حمل را فردی بنام «آلدوس مانیوتوس» (۱۴۵۰-۱۵۱۵ م) که از اهالی ونیز آلمان بود، بوجود آورد، این چاپگر با استعداد برای اولین بار از مقوا برای جلد کتاب‌ها استفاده کرد (۲: ص ۵۷).

استفاده از تفاله نیشکر در هفت تپه خوزستان و به ظرفیت ۱۰۰ تن در روز فراهم گشت و سرانجام شرکت کاغذ پارس در سال ۱۳۲۶ تأسیس شد (۱: ص ۹۴).

۳۷- اولین کتاب‌های چاپی در اروپا، کتاب‌های مذهبی و پس از آن کتاب‌های آموزش زبان لاتین بودند (۱: ص ۱۰۵).

۳۸- اولین کسی که با انتشار کتاب اینکو نابولاهو اقدام به تهیه فهرست عمومی کتاب‌های چاپ قدیمی کرد، کورنلیوس فون بیوگم بود (۱: ص ۱۰۵).

۳۹- اولین بار یک آلمانی بنام برناردفون ماینکورت نام «اینکونابول» را برای نخستین کتاب‌های چاپی اطلاق کرد (۱: ص ۱۰۵).

۴۰- کتاب «دونات»، اولین کتاب درسی لاتین برای مردم تحصیلکرده قرون وسطی بود، زیرا زبان لاتین در آن زمان و تا یک سده پس از آن، رایجترین زبان علمی بود (۱: ص ۱۰۷).

۴۱- رایانه اولین بار در دهه ۱۹۶۰ در بخش توزیع کتاب به کار گرفته شد و پس از آن در حروفچینی و تهیه فیلم در مراحل چاپ و همچنین قبل از چاپ استفاده شد. (۱: ص ۱۰۷).

۴۲- اولین شیوه صفحه‌آرایی در ایران، صفحه‌آرایی سربی است (۱: ص ۱۱۳).

۴۳- اولین کتاب‌های چاپی نیز مانند کتاب‌های خطی فاقد عنوان بالای صفحه بودند (۱: ص ۱۰۶).

۴۴- در سال ۱۸۰۴ لرد استان هوپ Lord stan hope ماشینی کاملاً فیزی اختراع کرد که اولین دستگاه مکانیکی چاپ بود که کاغذ روی قرم را به وسیله سیلندری تحت فشار قرار می‌داد. این دستگاه در چاپ روزنامه تایمز لندن توسط فردریش کونینگ (۱۷۷۴-۱۸۳۳) در سال ۱۸۷ به کار برده شد (۱: ص ۱۱۷).

۴۵- در سال ۱۸۴۶ در ایالات متحده آمریکا

چاپ، میرزا صالح شیرازی با نام کاغذ اخبار به فرمان محمدشاه منتشر کرد (۲: ص ۶۸).

۲۹- اولین نشریه ادواری با عنوان مجله به زبان انگلیسی در سال ۱۷۳۱ در شهر لندن منتشر شد، عنوان این مجله *Gentlemen's Magazine* و حاوی اخبار و مقالات متعددی در زمینه‌های مختلف بود (۲: ص ۶۹).

۳۰- اولین مجله‌ای که در ایران منتشر شد فلاحت مظفری نام داشت که در سال ۱۳۱۸ اداره فلاحت درعهد مظفرالدین شاه در تهران منتشر کرد (۲: ص ۶۸).

۳۱- اولین مجله به زبان فارسی مجله‌ای است به نام مدرس فارسی که در سال ۱۳۰۰ (۱۸۸۳ م) در بمبئی به دو زبان انگلیسی و فارسی منتشر شد (۲: ص ۶۹).

۳۲- قدیمی‌ترین مجله‌ای که انتشار آن هم‌اکنون در ایران ادامه دارد، مجله «صف» است که با نام مهنامه ارتش از سال ۱۳۰۲ تاکنون منتشر می‌شود (۲: ص ۷۰).

۳۳- اولین مجله‌ای که در ایران به کار نمایه‌سازی مندرجات مجلات علمی و فرهنگی ایران می‌پردازد، مجله نمایه از انتشارات دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور است که به دو صورت چاپی و الکترونیکی منتشر می‌شود (۲: ص ۷۰).

۳۴- اصطلاح «علم اطلاع‌رسانی» را اولین بار پروفیسور «ساول گورن» در سال ۱۹۶۰ م به کار برد (۲: ص ۷۸).

۳۵- اولین ملتی که برای نگارش از پوست استفاده می‌کرد، ملت یهود است. یهودیان چندین قرن قبل از میلاد مسیح برای نوشتن کتاب‌های مقدس خود، خصوصاً تورات، از پوست آهو استفاده می‌کردند (۱: ص ۸۸).

۳۶- مقدمات اولین کارخانه کاغذسازی در ایران به منظور تولید کاغذ چاپ و تحریر با

۲۲- رساله جهادیه، کتاب فتحنامه و رساله آبله‌کوبی اولین کتاب‌های فارسی‌اند که به نظر صاحب‌نظران در چاپخانه تبریز و با حروف سربی چاپ و منتشر شده‌اند (۲: ص ۵۸).

۲۳- شاید بتوان گفت اولین نشریه ادواری به شکل اخبار روزانه در عصر «ژولیوس سزار» امپراتور روم منتشر شد (۹۵ سال قبل از میلاد مسیح). این نشریه روزانه که *Acta Diurna* (یا وقایع روزانه) نام داشت به صورت دستنویس بر روی چوب نسخه‌برداری می‌شد و نسخه‌هایی از آن در محل‌های مهم شهر روم و دیگر شهرهای امپراتوری روم نصب می‌گردید (۲: ص ۶۷).

۲۴- اولین نشریات ادواری به مفهوم کنونی در قرن شانزدهم میلادی و صد و پنجاه سال بعد از اختراع چاپ ظاهر شد. این نشریات ابتدا به صورت جزوات متوالی منتشر می‌شد و به تدریج در قرن هفدهم میلادی شکل نشریات ادواری کنونی را به خود گرفت (۲: ص ۶۷).

۲۵- اولین روزنامه‌ها به صورت یک ورق یک‌رو چاپ و هر هفته یا هر دو هفته یک‌بار منتشر می‌شدند و گاهی به آنها «جزوات اخبار» یا «کتابهای اخبار» می‌گفتند. اولین جزوات اخبار که بین سال‌های ۱۶۲۱ و ۱۶۴۱ در اروپا منتشر شد «Cornatos» نام داشت و حاوی اخبار از کشورهای خارجی بود (۲: ص ۶۸).

۲۶- اولین روزنامه به شکل کنونی در سال ۱۶۶۵ هر دو هفته یک‌بار در انگلستان منتشر می‌شد و نام آن *Oxford Gazette* بود (۲: ص ۶۸).

۲۷- اولین روزنامه در آمریکا در سال ۱۶۹۰ در شهر بوستون و تنها یک شماره از آن منتشر شد که نام آن *Publick Occurrences* بود (۲: ص ۶۸).

۲۸- اولین روزنامه در ایران در سال ۱۸۳۷ مطابق با ۱۲۵۳ هجری، چهار قرن بعد از اختراع

آگهی‌های دیواری بودند (۱: ص ۱۲۸).

فصل و پنجاه و دو ماده بود که مطابق این قانون، مطبوعات و نویسندگان از انتقاد علیه شاه و نشر مطالب مخالف مذهب و اسلام منع شدند (۱: ص ۱۲۵).

۴۹- در سال ۱۸۶۶ میلادی ژول شره (۱۸۳۶-۱۹۳۳) در پاریس اولین پوستره‌های لیتوگراف رنگی را به وسیله دستگاه چاپ خود به جود آورد (۱: ص ۱۲۷).

۵۰- ژول شره نخستین طرح لیتوگرافی رنگی خود را به نام «ارقه دوزخ» را در سال ۱۸۵۸ چاپ کرد (۱: ص ۱۲۷).

۵۱- آگاهی‌های نمایشی اولین نمونه

روبرت هو Roberthoe اولین ماشین چاپ راکه با سیلندر کار می‌کرد، ساخت (۱: ص ۱۱۸).

۴۶- اولین روزنامه مهم فارسی که در هندوستان شهرت یافت، روزنامه «مرآت اخبار» بود که در سال ۱۸۲۲ میلادی (۱۲۰۱ ه. ش) در کلکته توسط راموهان روی منتشر شد (۱: ص ۱۲۰).

۴۷- چاپ و انتشار اولین روزنامه فارسی در زمان حکومت محمدشاه در تهران با نام «کاغذ اخبار» توسط میرزا صالح شیرازی انجام گرفت (۱: ص ۱۲۱).

۴۸- اولین قانون مطبوعات ایران شامل شش

منابع

۱. رئیسی مبارکه، سهیلا؛ بنایی، محبوبه. مطالعاتی در تاریخ چاپ، تهران: گلشن راز، ۱۳۷۸.
۲. مزینانی، عنی. کتابخانه و کتابداری تهران: سمت، ۱۳۷۹.

